

Nr 183

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utbildningen av samhällsplanerare.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 203) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 304), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning beträffande utbildning för arkitekter och andra samhällsplanerare vad det gäller såväl grundutbildning som fortbildning.

Beträffande motiveringen för det motionsvis gjorda yrkandet får utskottet hänvisa till motionen II: 304.

I propositionen 1960: 119 förordade chefen för ecklesiastikdepartementet, att en kommitté skulle tillkallas med uppgift att successivt framlägga förslag om differentiering av studiegången vid de båda filosofiska fakulteterna, varvid det enligt departementschefen troligen komme att bli aktuellt att pröva frågan om olika former för blandad humanistisk och naturvetenskaplig utbildning samt även för blandad filosofisk och annan utbildning. I samband härmed ansåg departementschefen, att anledning förelåg att överväga om utbildningen rörande samhällsplaneringens metodik och problem borde prövas av nämnda kommitté eller om detta borde ske i annan ordning.

I motionerna I: 656 och II: 817 vid 1960 års riksdag hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om inrättande av en professur i omförmälda ämnesområde och en särskild akademisk utbildningslinje för samhällsplanerare.

Särskilda utskottet anförde i denna fråga (utl. 1960: 1), att utskottet med hänsyn till behovet av att tillskapa möjligheter för humanistiskt och naturvetenskapligt skolad arbetskraft att erhålla sysselsättning utanför lärarbanan ansåg det synnerligen angeläget, att den av departementschefen föreslagna utredningen komme till stånd. Utskottet, som icke var berett att tillstyrka bifall till det i motionerna I: 656 och II: 817 gjorda yrkandet, förutsatte emellertid att de i motionerna berörda frågorna skulle komma att upptagas till bedömande av nämnda kommitté eller till omprövning i annat lämpligt sammanhang.

Den 3 juni 1960 tillkallades sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag angående anordnande av nya former för utbildning helt eller delvis inom filosofisk fakultet (KNUFF). Enligt direktiven borde utredningsarbetet bland annat innefatta en undersökning av förutsättningarna för att kombinera humanistisk och matematisk-naturvetenskaplig utbildning liksom också filosofisk och viss teknisk utbildning. Vidare borde de sakkunniga ta upp till prövning spørsmålet om samhällsplanerarutbildning.

Över motionerna I: 203 och II: 304 har statsutskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från överstyrelsen för de tekniska högskolorna, statens råd för byggnadsforskning, statens råd för samhällsforskning, kanslern för rikets universitet och akademien för de fria konsterna.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har i sitt yttrande bland annat anfört följande.

Behovet av en förstärkning av arkitektutbildningen i syfte att göra de studerande bättre skickade att efter avgångsexamen handlägga ifrågavarande planeringsuppgifter har sedan länge uppmärksammats vid de tekniska högskolorna. Den förbättring av arkitektutbildningen, som av denna anledning påbörjats vid högskolorna och alltjämt pågår, har till syfte bland annat att öka de studerandes insikter på de för samhällsplaneringen väsentliga humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena och synes således ligga helt i linje med de i motionerna framlagda synpunkterna. För att ifrågavarande del av undervisningen skall kunna erhålla en tillfredsställande omfattning erfordras emellertid en ytterligare förstärkning av arkitekturavdelningarnas lärarkrafter.

Från såväl tekniska högskolan i Stockholm som Chalmers tekniska högskola har påpekats, att med bibehållande av den nuvarande studietiden på fyra år och med tyngdpunkten i arkitektutbildningen alltjämt lagd på planeringen och formgivningen av byggnader föreligga vissa svårigheter att i större utsträckning öka den nuvarande undervisningen under högskoletiden i de samhällsplaneringen berörande humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena. Av denna anledning torde fortbildningskurser för dem, som efter avlagd avgångsexamen ägna sig åt samhällsplanering, bli av stor betydelse. Sådana kurser förekomma redan nu vid tekniska högskolan i Stockholm. Enligt vad överstyrelsen under hand inhämtat har det till byggnadsstyrelsen knutna rådet för översiktlig planläggning under föregående år påbörjat en utredning, som avser att klarlägga behovet och utformningen av vidareutbildningen för samhällsplanerare.

Sammanfattningsvis har överstyrelsen framhållit, att de med olika former av samhällsplanerarutbildning förenade spørsmålen redan är föremål för utredning och att de synpunkter som framförts i de ifrågavarande motionerna därvid torde komma att uppmärksammas. Något behov av ytterligare utredning inom förevarande område syntes därför enligt överstyrelsens åsikt för närvarande ej föreligga.

Statens råd för byggnadsforskning har bland annat anfört följande.

Samhällsplanering har dels en abstrakt, dels en konkret betydelse. Utbildningen av samhällsplanerare för konkret planering har hittills i vissa avseenden varit otillfredsställande, framför allt i fråga om översiktsplanering. En viss omläggning av kurserna har diskuterats bl. a. i samband med utarbetandet av kursplaner för planerad teknisk högskola i Lund. Vissa utbildningsalternativ är för närvarande under utredning.

En prognos där den framtida arbetsvolymen inom samhällsplaneringen samt behovet av planerare inom olika arbetsmoment uppskattas är önskvärd.

Det framtida samhället kommer sannolikt att ställa högre krav på utbildning inom olika områden. En förlängning av grundutbildningen vid de tekniska högskolorna kan därvid bli alltmer aktuell.

En utbyggnad av den högre undervisningen i ämnet stadsbyggnad är angelägen.

En utbildning vid särskild samhällsplaneringslinje kan ur vissa synpunkter vara fördelaktig.

Samhällsplaneringens problem studeras från olika utgångspunkter vid olika läroanstalter. Rådet anser att ett utökat samarbete i syfte att skaffa ett ökat underlag av forskare och i fältet verksamma planerare med insikter i den konkreta planeringens metodik är önskvärt.

Inom rådets verksamhet ingår att följa behovet av samhällsplaneringsforskning och därvid också ägna uppmärksamhet åt utbildningsfrågor. Rådet anser dock att resultatet av redan igångsatta utredningar bör avvaktas innan ytterligare utredningar i dessa frågor påbörjas.

Kanslern för rikets universitet erinrar i sitt yttrande därom, att akademien för de fria konsterna gjort underdånig framställning om anordnande vid konsthögskolan av viss fortbildning, i främsta rummet för arkitekter samt om inrättande därstädes av en professur i stadsbyggnadskonst. Akademien hade tänkt sig att sedan professuren kommit till stånd och tillsatts samt erfarenhet av den första tidens verksamhet vunnits skulle de frågor som sammanhängde med en eventuell utbyggnad av professuren och motsvarande ökning av forsknings- och utbildningsresurserna vid de samhällsvetenskapliga institutionerna vid andra lärosäten jämte därtill hörande samordningsfrågor göras till föremål för ytterligare utredning.

I sitt utlåtande över ifrågavarande framställning anförde kanslern bland annat följande.

Akademiens för de fria konsterna föreliggande framställning berör problem, som enligt min mening icke lämpligen kunna upptagas till prövning och avgörande isolerade från övriga med samhällsplanerarutbildningen sammanhängande spørsmål. De frågekomplex, som aktualiserats beträffande denna utbildning och delvis redan äro föremål för utredning, synas mig böra i största möjliga utsträckning upptagas till övervägande i ett sammanhang. Med hänsyn till vad särskilda utskottet vid 1960 års riksdag uttalat och på grund av de för kommittén för nya utbildningslinjer vid de filosofiska fakulteterna givna direktiven torde det ligga närmast till hands, att till denna kommittés prövning jämväl hänskjuta konstakademiens ovannämnda framställning. Jag får därför förorda att förevarande ärende måtte överlämnas

till kommittén för att tagas i övervägande vid fullgörande av det kommittén givna uppdraget. Jag vill dock härvid ifrågasätta huruvida icke kommittén vid sådant förhållande lämpligen borde förstärkas med expertis på det arkitektoniska området.

Från de synpunkter kanslern har att företräda finner kanslern med hänsyn till föreliggande förhållanden anledning saknas för riksdagen att i enlighet med vad i motionerna I: 203 och II: 304 föreslagits anhålla om utredning rörande berörda frågor.

Akademien för de fria konsterna har i huvudsak anfört följande.

De i detta sammanhang aktuella frågorna angående organisationen av samarbetet mellan olika ämnesområden samt gränsdragningen mellan grundutbildning och efterutbildning är av komplicerad art, motsvarande den komplexitet som med tiden kommit att karaktärisera samhällsbyggandet som fackområde. Enligt akademiens mening talar därför starka skäl för en allsidig och klargörande utredning av dessa problem. För egen del vill akademien hänvisa till den utredning med förslag till anordnande av en professur i stadsbyggnadskonst vid konsthögskolan, som akademien framlagt i skrivelser den 2 oktober och 10 november 1959 och där icke bara de arkitektutbildningen näraliggande behoven belysts utan även samlagsfrågor över hela det rikt nyanserade arbetsfält, som samhällsbyggandet utgör, översiktligt berörts.

I nära anknytning till de av akademien upptagna frågorna har förslag framförts från åtskilliga håll, som bör bli beaktade vid en kommande utredning. Vid en sådan är det emellertid av vikt, att dess i detta sammanhang betydelsefulla syfte — utbildning av samhällsplanerare — icke bortskymmes av andra, universitetsutbildningen i allmänhet berörande aspekter.

Akademien anser, att arkitekterna bör få en efter vissa års praktik insatt efterutbildning.

Vid konsthögskolans arkitekturskola äger redan nu en sådan efterutbildning av arkitekter rum, varvid även undervisning i stadsbyggnadskonst lämnas som ett i och för sig nödvändigt led i huvudämnet arkitektur och i nära samarbete även med ämnena arkitekturhistoria och trädgårdskonst. Högskolans resurser är emellertid otillräckliga med hänsyn till stadsbyggnadsämnet betydelse, det särskilda, starkt dokumenterade behovet av efterutbildning i just detta ämne och den väntade ökningen av elevkadrarna med anledning av nu genomförd fördubbling av utbildningskapaciteten vid de tekniska högskolorna. Genom tillkomsten av ännu en teknisk högskola i Lund framhäves ytterligare behovet av ökade resurser vid en för landet gemensam institution för efterutbildning av arkitekter.

Akademien vill vidare framhålla, att de fria studieformer, som är naturliga vid en skola som konsthögskolan, särskilt väl lämpar sig för det vidgade samarbete över grundutbildningens snävare fackgränser, som motionärerna efterlyser. För att dessa möjligheter rätt skall kunna utnyttjas fordras emellertid tillgång på licentiestipendier, som kan medge fördjupade studier och bearbetning av forskningsområden, av betydelse för en aktiverad och bättre samordnad samhällsplanering.

Sammanfattningsvis vill akademien varmt tillstyrka den av motionärerna föreslagna utredningen; den bör enligt akademiens mening till sitt ändamål klart avgränsas till utbildning och forskning inom samhällsbyggandets område och komma till stånd utan hinder av andra, universitetsutbildningen i allmänhet berörande utredningar. Akademien vill emellertid med hänvisning till bl. a. vad ovan sagts framhålla nödvändigheten av att i varje fall ökade resurser för stadsbyggnadsundervisningen vid konsthögskolan snarast kommer till stånd. Det bör bl. a. ankomma på utredningen att ta ställning till i vilken utsträckning dessa resurser bör utnyttjas i ett större sammanhang.

Utskottet. De i motionerna I: 203 och II: 304 berörda frågorna äro av stor samhällelig betydelse och avse problemkomplex av komplicerad och svårbedömd art.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår och av remissyttrandena inhämtas äro de med olika former av samhällsplanerarutbildning förenade spörsmålen för närvarande föremål för utredningar eller äro avsedda att ytterligare utredas. Akademien för de fria konsterna har framhållit, att de i detta sammanhang aktuella frågorna angående organisationen av samarbetet mellan skilda ämnesområden samt gränsdragningen mellan grundutbildning och efterutbildning äro av komplicerad natur, varför en allsidig och klagörande utredning av dessa problem borde komma till stånd. Kanslern för rikets universitet har i anledning av akademiens framställning om inrättande vid konsthögskolan av en professur i stadsbyggnads-konst och anordnande därstädes av viss fortbildning, främst för arkitekter, icke funnit lämpligt att dessa frågor upptoges till prövning och avgörande isolerade från övriga med samhällsplanerarutbildningen sammanhängande spörsmål. Kanslern har för sin del funnit det ligga närmast till hands att ifrågavarande framställning skulle hänskjutas till prövning av kommittén för nya utbildningslinjer vid de filosofiska fakulteterna, som enligt givna direktiv hade att upptaga samhällsplanerarutbildningen till närmare utredning.

Då såsom ovan nämnts ifrågavarande utbildningsspörsmål redan äro föremål för utredningar eller överbäganden i olika sammanhang saknas enligt utskottets mening anledning för riksdagen att på sätt i de föreliggande motionerna I: 203 och II: 304 påyrkats i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om särskild utredning i ärendet. Däremot finner utskottet starka skäl tala för att de problemkomplex, som aktualiserats beträffande samhällsplanerarutbildningen och övriga i samband därmed stående frågor, komma att upptagas till prövning i ett vidare sammanhang. Kungl. Maj:ts uppmärksamhet har fästs på önskvärdheten härav, och utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t överväger vilka åtgärder, som böra vidtagas i syfte att på lämpligt sätt uppnå den samordning av utredningsfrågorna som kan befinnas påkallad.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att motionerna I: 203 och II: 304 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 december 1961

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSSTRÖM

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit
från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Boman, Einar Persson, Ivar Johansson, Birger Andersson, fröken Andersson, herrar Axel Johannes Andersson, Thun, Per Jacobsson, Ragnar Bergh, Rikard Svensson, Söderberg, Nils Theodor Larsson och Bertil Petersson; samt
från andra kammaren: herrar Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Ståhl, Eliasson i Sundborn, Mellqvist, fru Lewén-Eliasson, fröken Elmén, fröken Olsson, herr Johansson i Norrköping, fröken Karlsson, herrar Fagerlund, Löfroth och Bohman.

Reservation

av fröken *Elmén*.